

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060203

DOM
2015-06-30
Stockholm

Mål nr
M 306-15

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2014-12-16 i mål nr M 2280-12 och mål nr M 4211-13, se bilaga A

KLAGANDE OCH MOTPART

Kammarkollegiet
Box 2218
103 15 Stockholm

Ombud: Advokatfiskalen H Ma adress som ovan

KLAGANDE OCH MOTPART

J A

Ombud: Advokaten L B och jur.kand. S W
Advokatfirman Vinge KB
Box 4255
203 13 Malmö

SAKEN

Rättegångskostnader

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

1. Mark- och miljööverdomstolen fastställer mark- och miljödomstolens dom i överklagad del.
 2. Vardera parten ska svara för sin rättegångskostnad i Mark- och miljööverdomstolen.
-

Dok.Id 1218612

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

BAKGRUND

Länsstyrelsen förklarade i maj 2011 ett område som naturreservat (Foteviksområdet). J A, som äger två fastigheter inom det aktuella området, väckte talan mot staten och gjorde anspråk på intrångsersättning enligt 31 kap. miljöbalken med sammanlagt 1 875 000 kr, fördelat på två mål. I mål M 2280-12 väcktes talan den 15 juni 2012 och yrkades ersättning med 1 500 000 kr (X). I mål M 4211-13 väcktes talan den 22 oktober 2013 och yrkades ersättning med 375 000 kr (Y). Staten bestred käromålen.

I gemensam dom ogillade mark- och miljödomstolen käromålet i M 2280-12 och förordnande i målet M 4211-13 att staten skulle betala 150 000 kr till J A jämte viss uppräknings och ränta. Rättegångskostnaderna fördelades på så sätt att staten skulle ersätta J A för hans rättegångskostnad med 231 906 kr (M 2280-12) respektive 234 906 kr (M 4211-13), varav ombudsarvode 150 000 kr.

Såväl staten genom Kammarkollegiet (Staten) som J A har nu överklagat mark- och miljödomstolens dom avseende rättegångskostnaderna.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Staten har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska förordna i första hand att vardera parten ska svara för sin rättegångskostnad vid mark- och miljödomstolen och i andra hand att statens ersättningsskyldighet för J As rättegångskostnader ska sättas ned till totalt 200 000 kr för båda målen.

J A har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen fullt ut ska bifalla hans rättegångskostnadsyrkande vid mark- och miljödomstolen, dvs. att han ska tillerkännas ersättning för rättegångskostnader med 381 031 kr i mål M 2280-12 och med 384 031 kr i mål M 4211-13; allt inklusive mervärdesskatt.

Part har bestritt motparts ändringsyrkande.

Parterna har begärt ersättning för sina rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

UTVECKLING AV TALAN I MARK-OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Parterna har till stöd för sin respektive talan anfört följande i huvudsak.

Staten

Bestämmelsen i 25 kap. 6 § miljöbalken ger domstolen en möjlighet, men ingen skyldighet, att kvitta rättegångskostnaderna eller förplikta staten att ersätta fastighetsägarens rättegångskostnader eller delar av dessa. Detta gäller endast kostnader som varit skäligen påkallade för att tillvarata markägarens rätt.

Med hänsyn till utgången i mark- och miljödomstolen är det rimligt och skäligt att vardera parten står sina egna rättegångskostnader. En kvittning innebär en betydande lättnad jämfört med om bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken skulle tillämpas.

Ersättningen bör bestämmas som om det vore ett mål. Skälet till det är att båda stämningsansökningarna grundar sig på samma värderingsutlåtanden och omständigheter. I stort sett samtliga inlagor har varit gemensamma i de båda målen och handläggningen av målen har skett gemensamt. Staten har stått för utredningen om den historiska markanvändningen och annan utredning, medan käranden inte tagit fram någon egen utredning vad gäller relevanta tvistefrågor. Fastigheterna ingår i samma brukningsenhet. Det har inte varit processekonomiskt rimligt att föra talan på det sätt som skett. J A har bytt ombud och dessutom använt sig av två ombud, vilket inte är motiverat. Detta är kostnader som staten inte ska stå för. Det framgår inte av kostnadsräkningen hur kostnaden fördelar sig mellan de båda ombuden vad gäller antal timmar och timtaxa och inte heller hur debiterade timmar fördelar sig på olika poster.

Utdömd ersättning för rättegångskostnader, totalt 466 812 kr, har inte varit skäligen påkallad för att tillvarata J A rätt. Den är dessutom väsentligen högre

än vad som är normalt för mål av förevarande slag. 100 000 kr per mål är en rimlig nivå per mål med hänsyn till målens svårighetsgrad och omfattning. Även om Mark- och miljööverdomstolen skulle bedöma det utdömda beloppet som skäligt är det orimligt att staten ska stå för hela beloppet med hänsyn till målens utgång i mark- och miljödomstolen.

Det uppdaterade värderingsutlåtandet har inte varit motiverat då staten vitsordat värdetidpunkten.

Det bestrids att staten förorsakat merkostnader. Bevisning rörande den tidigare markanvändningen föranleddes av att J A i ett sent skede av processen gjorde gällande att fastigheten X tidigare brukats som åker. Någon ersättning har inte erbjudits av länsstyrelsen av det skälet att statens bedömning varit att naturreservatet inte innebar någon inskränkning i pågående markanvändning inom fastigheterna. Reservatets gränser har anpassats efter markägarens synpunkter.

JA

J A har haft tillräckliga skäl att inleda rättegång och skälig anledning att få sin sak prövad. Målen har rört komplicerade rättsfrågor och pågått under lång tid. De har även rört sakfrågor som förutsatt att ombuden skaffat sig kunskap om förhållandena på plats, liksom kontakter med fackmän avseende värdering m.m. Statens processföring har bidragit till större kostnader genom att staten ingett kortfattade yttranden och huvuddelen av sin utredning kort före huvudförhandlingen. Staten har vidare gett in flera värderingsutlåtanden, vilka J A haft att förhålla sig till. Staten har inte heller sökt träffa någon uppgörelse trots att sådan skyldighet finns enligt 34 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. Denna försummelse har tvingat J A att väcka talan.

Mark- och miljödomstolen har inte angivit några skäl för att domstolen endast bifallit yrkandet till hälften såvitt avser begärd ersättning för ombudskostnader. Rättsfallet NJA 1997 s. 854 innebär att det finns en presumtion för att yrkad ersättning ska godtas, en ”godtagandepresumtion” (se Heuman i JT 1997/98 s. 796 och RH 2012:7). En sådan presumtion blir starkare ju mer omfattande målet varit och ju längre tid

tvisten pågått. Det är anmärkningsvärt att en privatperson med brytande av denna presumtion får svara för sina egna ombudskostnader. Den grundlagsskyddade rätten till intrångsersättning innebär att särskilda hänsyn måste tas i ett mål av aktuellt slag.

Ersättningen ska bestämmas utifrån att det varit fråga om två mål vilka handlagts i en rättegång. Det är inte korrekt att samtliga inlagor varit gemensamma för båda målen utan detta är fallet först från den 28 maj 2014.

Uppdateringen av värdeutlåtandet har inte föranlett någon merkostnad, eftersom detta utgjorde en del av en uppgörelse efter en tvist med tidigare ombudet.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Fördelningen av rättegångskostnader

I mål om ersättning enligt 31 kap. miljöbalken är bestämmelserna om rättegångskostnader i miljöbalken tillämpliga. Huvudregeln är därför att 18 kap. rättegångsbalken tillämpas om inte något annat följer av bestämmelserna i 25 kap. miljöbalken. 25 kap. 6 § miljöbalken innebär följande. Ogillas i mål enligt 31 kap. 13 § talan som har väckts av fastighetsägaren angående ersättning eller inlösen, men har den som väckt talan haft skälig anledning att få sin talan prövad av mark- och miljödomstolen, kan mark- och miljödomstolen förordna att motparten ska ersätta fastighetsägaren för rättegångskostnader eller att vardera parten ska svara för sina kostnader vid mark- och miljödomstolen.

I målet har staten inte ifrågasatt att bestämmelsen i och för sig är tillämplig, men gjort gällande att den ska tillämpas på så sätt att vardera parten ska stå sin egen kostnad.

Bestämmelsen är utformad efter mönster i 20 kap. 3 § vattenlagen (1983:291) i dess ursprungliga lydelse, vilken i sin tur baserats på äldre bestämmelser i 36 § naturvårdslagen (1964:822) som gav sakägare generösare regler om rättegångskostnader än som följer av rättegångsbalken (se prop. 1981/82:130 s. 612). Särregleringen i de äldre bestämmelserna föranleddes av att man ansåg att det kunde vara i viss mån osäkert för enskilda parter att, till dess praxis hade stabiliserat sig,

avgöra om de var berättigade till ersättning eller inte. Om talan om bagatellbelopp ogillas eller om rättegångs-kostnaderna på ömse sidor var obetydliga, ansågs att huvudregeln om tappande parts kostnadsansvar alltid borde tillämpas (se prop. 1972:111, Bilaga 3 s. 528 f). I senare lagstiftningsärenden har inte frågan utvecklats ytterligare (se prop. 1997/98:45, Del 2, s. 504 och 264).

Den aktuella bestämmelsen har tillämpats även i sådana fall där fastighetsägaren vunnit delvis bifall till sin talan (se bl.a. Mark- och miljööverdomstolens avgörande 2011-10-03 i mål nr M 3285-11). Vilka omständigheter som ska föranleda s.k. kvittning är inte särskilt belyst. I rättspraxis synes fastighetsägaren som huvudregel ha fått ersättning för sina rättegångskostnader om det funnits skälig anledning att få talan prövad.

J A har haft skälig anledning att få sin talan prövad i båda målen, således även i mål M 4211-13 som omfattat ett avsevärt lägre belopp, som dock i sig inte är obetydligt. Han har i det målet dessutom fått viss framgång. Utgången i målet M 2280-12 kan, med hänsyn till bestämmelsens utformning, inte gärna ensamt föranleda kvittning. Det finns därmed inte tillräckliga skäl att fördela kostnaden på annat sätt än mark- och miljödomstolen har gjort.

Rättegångskostnadernas storlek

Ersättning för rättegångskostnad ska bland annat fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande, inklusive arvode till ombud eller biträde, om kostnaden skäligen varit påkallad för att tillvarata partens rätt (18 kap. 8 § rättegångsbalken). Domstolen ska självmant pröva vilka kostnader som varit skäligen påkallade, om kostnaderna inte är medgivna (18 kap. 14 § rättegångsbalken).

Målen har handlagts i två olika mål i mark- och miljödomstolen och den yrkade ersättningen har fördelats på de båda målen med i princip hälften vardera, totalt omkring 765 000 kr, varav ca 600 000 kr avser ombudsarvode. Staten har vitsordat 200 000 kr totalt för båda målen, dvs. 100 000 kr per mål.

Med angivna utgångspunkter gör Mark- och miljööverdomstolen följande bedömning.

En kostnad som inte har medgivits kan inte ersättas utan att den anses skälig med hänsyn till vad den avser. Vad särskilt gäller kostnad för ombudsarvode ska denna inte i första hand bestämmas efter den tid som lagts ned utan med hänsyn till målets beskaffenhet och omfattning och den omsorg och skicklighet med vilken arbetet har utförts. Därvid kan även tvisteföremålets värde och betydelsen av målets utgång beaktas (se NJA 1997 s. 854). I samma rättsfall har uttalats bl.a. att det är den domstol vid vilken rättegångskostnaden har uppkommit som har de bästa förutsättningarna för att bedöma skäligheten av yrkat belopp.

Sistnämnda förhållande innebär att Mark- och miljööverdomstolen vid sin överprövning är hänvisad till att göra sin bedömning utifrån främst innehållet i kostnadsräkningarna och vad som i övrigt kan utläsas av akt och dom i ljuset av vad parterna särskilt har framhållit. Mark- och miljööverdomstolen delar inte uppfattningen att det angivna rättsfallet innebär att Högsta domstolen slagit fast en presumtion av det slag som J A har hävdad.

Vad gäller målens beskaffenhet och omfattning kan följande noteras. Målen har omfattat såväl rätts- som bevisfrågor. Även om rättspraxis inte är så utvecklad är rättsfrågorna väl avgränsade. Målen har inte varit särskilt omfattande sett till den åberopade bevisningen, som i mycket handlat om klassificeringen och värderingen av mark. Detta avspeglas även genom de förhållandevis höga belopp som lagts ned av båda sidor på värderingsfrågor. Den tid målen har pågått verkar till stor del bero på att bägge parter begärt och beviljats anstånd i stor utsträckning. Frågorna har varit likartade i båda målen, med likartad utredning. Det har slutligen hållits en för båda målen gemensam muntlig förberedelse och huvudförhandling.

Mark- och miljööverdomstolen har till att börja med inte anledning att ifrågasätta skäligheten av begärd ersättning för eget arbete, utlägg, värderingsutlåtande och vittnesersättning, dvs. omkring 81 000 kr i vardera målet. Redan denna bedömning innebär att de totala rättegångskostnaderna rimligen måste överstiga 200 000 kr med hänsyn till ombudskostnaderna. Statens kostnadsanspråk uppgår jämförelsevis till totalt ca 212 000 kr. En jämförelse med statens eget yrkande avseende ombudsarvode

ger vid handen att nedlagd tid visserligen uppgår till endast 32 timmar, men för sakkunnigt biträde och värdering har nedlagts 120 timmar.

Staten får anses ha gjort gällande att motpartens ombudskostnad är för hög sett till antal timmar och timkostnad vid en jämförelse med liknande mål samt mot bakgrund av att två ombud använts i målet och att målet överarbetats.

Det kan beträffande målet M 4211-13 ifrågasättas om det funnits skäl att lägga ned kostnader som överstiger yrkad intrångsersättning. Med hänsyn till utgången i det målet och Mark- och miljööverdomstolens processuella ram finns emellertid inte skäl att göra åtskillnad mellan målen i kostnadshänseende. Totalt har yrkats ersättning för arbete under 86,5 timmar i vardera målet (dvs. ca 170 timmar totalt) för ombuden, till ett sammanlagt belopp om ca 600 000 kr. Det finns skäl att ta fasta på dessa omständigheter snarare än att ersättningen omfattat två ombud. Den begärda ersättningen för ombudsarvode framstår dock, särskilt mot bakgrund av att målen rört samma frågor och den delvis gemensamma handläggningen i mark- och miljödomstolen, allmänt sett som mycket hög, även med beaktande av den betydelse målen haft för J A.

Kostnadsräkningarna är vidare kortfattade och anger endast vidtagna åtgärder utan att ange tidpunkter för dessa. Det har här förtydligats att ersättning inte till någon del yrkas för arbete som lagts ned av tidigare ombud. Det innebär å andra sidan att de nuvarande ombuden i målen inte har upprättat stämningsansökningarna eller i övrigt vidtagit några inledande åtgärder, något som typiskt sett är tidskrävande. Såvitt framgår av dagboksblad har ombuden inträtt i målen i november 2013, vilket innebär att arbete bör ha utförts under något mer än ett års tid innan dom meddelades.

Statens processföring kan slutligen inte anses ha medfört ökade kostnader som ska beaktas vid en bedömning av rättegångskostnaderna.

Under dessa förutsättningar kan den begärda ersättningen för ombudskostnader inte fullt ut anses skäligen påkallade för tillvaratagande av J As rätt. Då det

sammanfattningsvis inte har framkommit skäl att ifrågasätta de utdömda beloppens storlek, ska mark- och miljödomstolens dom därför fastställas i överklagad del.

Rättegångskostnaderna i Mark- och miljööverdomstolen

Vid angiven utgång ska vardera parten svara för sin egen rättegångskostnad i Mark- och miljööverdomstolen.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2015-07-28

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Lars Borg, Ingrid Åhman, Vibeke Sylten, referent, och Margaretha Gistorp.

Hovrättsfiskalen Alexander Häggkvist har varit föredragande.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2014-12-16
meddelad i
Växjö

Mål nr M 2280-12,
M 4211-13

KÄRANDE

J A

Ombud: Advokat L B och jur kand S W

SVARANDE

Staten genom Kammarkollegiet
Box 2218
103 15 Stockholm

SAKEN

Ersättning enligt 31 kap. miljöbalken ang fastigheterna Y och X, Vellinge kommun; naturreservatet Foteviksområdet

DOMSLUT

Mål nr M 2280-12 – X

1. Mark- och miljödomstolen ogillar käromålet.
2. Mark- och miljödomstolen förpliktigar staten att ersätta J A för rättegångskostnader med sammanlagt 231 906 kr, varav 150 000 kr utgör ombudsarvode. På beloppet ska utgå ränta enligt 6 § räntelagen räknat från dagen för denna dom till dess betalning sker.
3. Kammarkollegiets yrkande om ersättning för rättegångskostnader ogillas.

Dok.Id 297976

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: mmd.vaxjo@dom.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-16:30 -

Mål nr M 4211-13 – Y

1. Mark- och miljödomstolen förpliktigar staten att till J A betala intrångsersättning med 150 000 kr med uppräkningsränta från den 21 mars 2013 av beloppet med vid dagen för dom senast kända konsumentprisindex. Ränta enligt 5 § räntelagen ska utgå på det uppräknade beloppet från den 21 mars 2013, dock längst till och med en månad efter dagen då denna dom vinner laga kraft. Sker betalning senare än en månad från lagakraftvunnen dom, förpliktigas staten att utge ränta enligt 6 § räntelagen från den dagen till dess betalning sker.
 2. Mark- och miljödomstolen förpliktigar staten att ersätta J A för rättegångskostnader med sammanlagt 234 906 kr, varav 150 000 kr utgör ombudsarvode. På beloppet ska utgå ränta enligt 6 § räntelagen räknat från dagen för denna dom till dess betalning sker.
 3. Kammarkollegiets yrkande om ersättning för rättegångskostnader ogillas.
-

BAKGRUND

Länsstyrelsen i Skåne län förklarade genom beslut den 19 maj 2011 ett område i Malmö och Vellinge kommuner som naturreservat (Foteviksområdet). J A äger fastigheterna X (mål M 2280-12) och Y (mål M 4211- 13), vilka utgör del av naturreservatet.

YRKANDEN

J A yrkar att mark- och miljödomstolen förpliktigar staten att till honom utge ersättning jämlikt 31 kap. 4 § miljöbalken med 1 875 000 kr. Beloppet ska uppräknas enligt KPI från den 21 mars 2013 tills dagen för dom. På det uppräknade beloppet yrkas ränta enligt 5 § räntelagen från den 21 mars 2013 fram till domsdatum och för tiden därefter enligt 6 § räntelagen tills betalning sker.

J A yrkar ersättning för rättegångskostnader plus ränta enligt 6 § räntelagen med 381 031 kr i mål M 2280-12 och med 384 031 kr i mål M 4211-13.

Staten genom Kammarkollegiet bestrider käromålet i dess helhet samt yrkar ersättning för rättegångskostnader med totalt 212 272 kr i båda målen. Staten vitsordar att en eventuell intrångsersättning ska räknas upp med 25 %, att kapitalbeloppet uppräknas enligt konsumentprisindex och att ränta på det penningsäkrade kapitalbeloppet ska räknas enligt 5 § räntelagen från den 21 mars 2013 fram till dagen för dom. Kammarkollegiet vitsordar dröjsmålsränta från 30 dagar efter lagakraftvunnen dom.

PARTERNAS UTVECKLING AV TALAN

J A anför i huvudsak följande. Reservatsbeslutet med sina föreskrifter har inneburit att markanvändningen inom berörda delar av fastigheterna har avsevärt försvårats. Av reservatsbeslutet framgår att syftet med reservatet är att be-

vara natur-, kultur- och geomorfologiska värden i såväl marina miljöer som de sista resterna av utmarker.

Av reservatsföreskrifterna under punkten A:1 framgår att det inte är tillåtet att vidta åtgärder såsom att bl.a. plöja och dika. Vidare framgår under punkten A:2 att det är förbjudet att använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel, stödutfordra eller tillföra växtnäringsämnen, kalk eller jordförbättringsmedel annat än på mark som är markerad som åker på ett till reservatsbeslutet bilagd karta.

Fastigheterna X och Y omfattas av bestämmelserna i skötselplanens delområde 1:C (Gessie ängar). Skötselmålet är att området ska ha öppna betade marker med en vassbård mot havet.

Vid förvärvet 2008 omfattade fastigheten X 7 hektar åker och 7 hektar bete. I aktuell skötselplan är 1,5 hektar utsatt som åker (område 4) och resterande del är betesmark. Han har plöjt upp ca 1,5 hektar på fastigheten, men det återstår ca 5,5 hektar som felaktigt har bedömts som bete men rätteligen ska bedömas som åkermark. De resterande 7 hektaren bedöms inte få någon skada av reservatet.

På fastigheten Y har 2 hektar på motsvarande sätt felaktigt bedömts som bete.

Marknadsvärdet på åkermark bedöms till 300 000 kr per hektar och på betesmark till 100 000 kr per hektar. Marknadsvärdesminskningen utgörs av skillnaden mellan åkermarksvärdet och betesmarksvärdet, sammanlagt 1 500 000 (200 000 kr x 7,5 ha). Med uppräknings 25 % blir det totalt 1 875 000 kr, vilket motsvarar skadan.

J A vitsordar att fastigheterna berörs av Natura 2000-området Fals-terbo-Foteviken. Vad gäller Natura 2000-området Tygelsjö-Gessie omfattas inte den del av fastigheterna som är relevant för de aktuella målen. Även om så skulle vara fallet är Kammarkollegiets slutsatser felaktiga. Enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken krävs tillstånd för att ”bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett bety-

dande sätt kan påverka miljön i ett naturområde som har förtecknats enligt 27 § första stycket 1 eller 2”.

I Naturvårdsverkets handbok Natura 2000 i Sverige – Handbok med allmänna råd, Handbok 2003:9 december 2003 (”Natura 2000-Handboken”). Tillstånd för att plöja marken krävs endast om åtgärden på ett betydande sätt kan påverka miljön. I Natura 2000-Handboken, s. 42 lämnas ett allmänt råd till 7 kap. 28 a § miljöbalken: *”Med verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett naturområde som har förtecknats enligt 7 kap. 27 § miljöbalken bör avses varje aktivitet, tillfällig eller långvarig, i eller utanför området, som medför risk för en negativ påverkan av betydelse på naturmiljön i det förtecknade området. Risk för betydande påverkan på miljön kan föreligga genom verksamhetens omfattning, dess farlighet/påverkansgrad eller dess konsekvenser för miljön på sikt. Påverkan kan vara såväl direkt om indirekt.”*

Som vidare ledning finns i Natura 2000-Handboken, s. 43 exempel på åtgärder som kräver, respektive inte kräver att tillstånd. Här anges: *”Exempel på verksamheter och åtgärder som normalt inte kräver att tillstånd söks enligt 7 kap. 28 a §: Vanligt vägunderhåll (rensa diken, grusa och asfaltera), normalt åkerbruk, rensning av stenmurar, musselodling över icke känsliga bottnar.”*

Enligt miljöbalkens förarbeten ska begreppet pågående markanvändning ges en relativt generös tillämpning. Begreppet omfattar, som det uttrycks i motiven, även en *”normal och naturlig rationalisering av verksamheten”* (prop. 1972:111, bil 2, s. 334, jfr prop. 1997/98:45, del 1, s. 550). Bedömningen ska ske från fall till fall och med utgångspunkt i vad som vid varje tidpunkt framstår som en naturlig fortsättning på den pågående markanvändningen.

Markägare som hindras från att vidta en naturlig och normal rationalisering av pågående markanvändning ska få ersättning för detta. I förarbetena har den generösa tillämpningen exemplifierats genom att ange att plantering av energiskog på jordbruksmark är att betrakta som pågående markanvändning. Därmed kan även mindre

ingripande åtgärder inom ramen för normalt jordbruk bedömas på samma sätt, vid förbud mot sådana åtgärder kan ägaren få rätt till ersättning fast de inte helt skulle stämma med den tidigare markanvändningen. Enligt 1987 års motiv skulle i pågående markanvändning ingå att åkerholmar förs över till åkermark, att sankarpartier eller dammar fylls igen eller att man företar normal täckdikning som inte kräver myndighets tillstånd (BoU 1986/87:1 s. 146).

I doktrin har Staffan Westerlund utrett begreppet pågående markanvändning ingående. Han menar att vissa kriterier bör beaktas: den *”nya användningsformen ska vara typiskt lämplig för fastigheter av aktuellt slag”*, den ska vara *”generellt använd i landet eller i regionen på sådana marktyper”*, den ska vara *”tekniskt lämplig för det slags mark som det aktuella markstycket utgör”* (Westerlund, Naturvård och pågående markanvändning, 1980, s. 117).

Härtill ska beaktas att Jordbruksverkets Blocksupport på fråga om ägoslaget avseende fastigheterna lämnat svar per e-post om att fastigheterna i aktuellt avseende är åkermark.

Mot bakgrund av ovanstående finns det sammantaget stöd för uppfattningen att det åberopade värdeutlåtandet har fog för sig. Här ska särskilt anmärkas att det är relevant att åkerbruket redan påbörjats på en del av fastigheterna. Det rör sig således inte endast om planerade åtgärder, vilket i och för sig kan inrymmas i begreppet pågående markanvändning, utan också en faktiskt påbörjad ändrad markanvändning.

Marken på fastigheten X har tidigare brukats som åker, då under beteckningen Z, dvs. innan X avstyckades år 1997. Oavsett detta är tidigare användning av marken på fastigheterna som åkermark inte en förutsättning för att åkermark ska anses utgöra pågående markanvändning. Att marken tidigare använts som åkermark talar dock för att den ska bedömas som åkermark då åkermark är den mest lukrativa användningen som är möjlig inom pågående markanvändning, (jfr Mark- och miljööverdomstolens dom 2014-04-25 i mål M 6093-13).

Att den faktiska markanvändningen vid värdetidpunkten i aktuellt avseende till övervägande del var betesmark saknar betydelse, inte minst då det funnits en avsikt att genomföra en omföring av marken i nu relevanta delar till åkermark och också påbörjat en sådan omföring genom plöjning. En faktiskt påbörjad omföring eller faktisk avsikt är inte en förutsättning för att åkermark ska anses inrymmas i begreppet pågående markanvändning, men den talar för att så är fallet.

Kammarkollegiet har inte vid något tillfälle erbjudit ersättning, vilket ska tillmätas betydelse vid fördelningen av rättegångskostnaderna enligt 25 kap. 6 § miljöbalken, då käranden haft skälig anledning av få sin talan prövad av mark- och miljödomstolen. Det är ett komplext mål och reglerna om pågående markanvändning är svårtillämpade.

Käranden tillägger bland annat följande. När han förvärvade marken år 2008 var syftet med köpet att bruka jordbruksmarken. Delar av X har tidigare varit uppodlad.

Begreppet pågående markanvändning har en vidare omfattning än endast det semantiska och det ska vara en generös tillämpning. Vid en omföring är det inte nödvändigt med markavvattning.

I den återopade domen från Mark- och miljööverdomstolen (M 6093-13) hade marken inte brukats aktivt på över 40 år och även om marken var bevuxen med träd, buskar och sly bedömdes den ändå som jordbruksmark. Av domen framgår att det inte finns en generell tillståndsplikt för att få bedriva jordbruk.

Vad gäller ev. påverkan på Natura 2000-område har Kammarkollegiet inte bevisat på vilket sätt påverkan skulle ske.

Kammarkollegiets värderare, M S, har vid värderingen använt Ängelholm, Båstad och Kävlinge som jämförelseobjekt, där är det dock fråga om

lägre bördighet eller strand. Det är oklart varför Stjerdahl inte använt fastigheter som ligger närmare hans fastigheter. Det är även oklart varför hon frångått Lantbruksnämndens klassificering av jordbruksmark. Hon har dessutom gjort avdrag för översvämningsrisken två gånger. Hennes värderingsutlåtande saknar trovärdighet.

Hans värderares, M N, utlåtande är väl underbyggt och ska ligga till grund för värderingen.

Om Natura 2000-området, habitatdirektivet och bevarandeplanen ska tillmätas den betydelse som Kammarkollegiet gör gällande angående tillståndspliktiga åtgärder utanför Natura 2000-området ska det ackumulerade intrånget ändå innebära rätt till ersättning, 31 kap. 9 miljöbalken.

***Käranden** åberopar som bevisning bland annat värderingsutlåtande och PM 2014-10-23 från LRF Konsult genom M N.*

Kammarkollegiet anför bland annat följande. Båda fastigheterna omfattas i sin helhet (med undantag av 25 meter närmast vägen längst i öster) av Natura 2000-området "Falsterbo-Foteviken", SE0430002. De västra delarna ingår även i Natura 2000-området "Tygelsjö-Gessie", SE0430149.

Vid länsstyrelsens inventering 2008 inför beslutet om inrättande av naturreservatet Foteviksområdet fanns 2 ha åkermark på fastigheten X. Tillåten markanvändning enligt reservatsföreskrifterna överensstämmer helt med tillåten pågående markanvändning vid tidpunkten för reservatsbeslutet. Pågående markanvändning på fastigheten X var således 2 ha åkermark, 9 ha betesmark samt vassområde. Den aktuella marken kommer att kunna användas på samma sätt som vid reservatets införande. Att plöja betesmark är en tillståndspliktig åtgärd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Av skötselplanen för naturreservatet Foteviksområdet sid. 5 framgår följande. Skötselplanen beskriver ett områdes värden enligt befintligt kunskapsläge och redogör

även för hur och när dessa värden ska skötas. Bakom detta ligger syftena med bildandet av ett naturreservat. Syftena styr vilka föreskrifter (regler) som ska gälla. Föreskrifterna redovisas i det dokument där bildandet av naturreservatet beslutas. Men, för att uppnå syftena med ett naturreservat kan det också krävas en särskild skötsel vilken redovisas i detta dokument. För delområde 1:C Gessie ängar anges som skötselmål öppna träd- och buskfria betade marker samt öppen strandlinje utan vass.

Det beslutade reservatet med föreskrifter har således inte inneburit att pågående markanvändning avsevärt har försvårats. Reservatets föreskrifter har inte inneburit någon påverkan på fastighetens marknadsvärde.

Tillståndsplikten enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken är beroende av vilka naturtyper och arter som avses skyddas inom det specifika Natura 2000-området. Detta innebär att en viss åtgärd kan vara tillståndspliktig inom ett Natura 2000-område men inte i ett annat. Naturvårdsverkets vägledning är generell och tar inte hänsyn till att det i detta fall handlar om åtgärder för att tillskapa ny åkermark inom mark med dokumenterat höga naturvärden och som sedan lång tid tillbaka använts som slåtter- och betesmark.

Oavsett om åtgärder för tillskapande av ny åkermark inom fastigheterna är tillståndspliktigt enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken eller inte, är det statens uppfattning att pågående markanvändning i detta fall är bete och att någon annan markanvändning inte ryms inom en normal och naturlig rationalisering av verksamheten.

Jordbruksverkets Blocksupports svar på fråga om ägoslaget avseende fastigheterna bygger helt på uppgifter från brukaren och saknar relevans för bedömning av vad som utgjort pågående markanvändning vid tidpunkten för regeringens beslut eller om plöjning av ny åkermark är tillståndspliktig enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Sammanfattande grunder för bestridande

En omställning av nuvarande markanvändning inom berörda delar av fastigheterna X och Y, nedan fastigheterna, till åkermark förutsätter åtgärder som är tillståndspliktiga enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken.

Pågående markanvändning utgörs av den markanvändning som pågick på fastigheterna innan den norra delen av fastigheten X olovligen plöjdes upp 2008, dvs. betes- och slättermark.

Staten bestrider att X (med undantag för det område närmast vägen i öster som i skötselplanen är utpekad som åkermark) tidigare har varit uppodlad, innan den norra delen av fastigheten olovligen plöjdes upp 2008. Åkermark kan därmed redan av detta skäl inte anses utgöra pågående markanvändning inom nämnda fastighet.

Staten vitsordar att Y tidigare använts som åkermark. Fastigheten används idag som betesmark. Staten har inga uppgifter om när marken senast var uppodlad och på vilket sätt detta skedde, t.ex. vilka grödor som odlades.

Då omställning till åkermark inom fastigheterna kräver åtgärder som omfattas av tillståndplikt enligt miljöbalken utgör markanvändning i form av åkermark ändrad markanvändning, (se prop. 1997/98:45 del 1 s. 550 f. och Miljöbalken – en kommentar 31:18).

Slutsaten av ovanstående är att beslutet att inrätta naturreservatet Foteviksområdet inte har inneburit att pågående markanvändning avsevärt försvårats inom berörd del av fastigheterna X och Y, i vart fall är det inte visat att så är fallet. Någon rätt till ersättning föreligger därmed inte.

För det fall mark- och miljödomstolen skulle finna att åkermark utgör pågående markanvändning kan staten inte vitsorda kärandens värdering av marken som åkermark (300 000 kr/ha). Enligt staten är åkermarksvärdet på marken inom det berörda

området av fastigheterna med hänsyn till den markens beskaffenhet och kostnaderna för att ställa om till åkermark, högst 160 000 kr/ha.

Svaranden tillägger bland annat följande. Kammarkollegiet vitsordar att 5,5 hektar ligger utanför habitatsdirektivet avseende bägge fastigheterna.

Av material från länsstyrelsen kan man se de historiska förhållandena avseende X. Den ekonomiska kartan från 1970 visar Z som betesmark och Y som åkermark. Enligt ett flygfoto från 1939 var Y uppodlad. Av flygfoton från 1998 och 2004 framgår att X inte var uppodlad.

Bara för att mark är plöjbar innebär det inte att den pågående markanvändningen är åkermark. Det är tydligt att marken på X tidigare inte har odlats, bortsett från olovlig plöjning. För att ställa om marken krävs det markavvattning, gödsel och plöjning.

Det är ostridigt att J A uppbär jordbruksstöd för betesmarken. I ett yttrande från Jordbruksverket, G M, anges att det ur ett historiskt perspektiv inte råder tvivel om att marken är betesmark. De mail från Jordbruksverkets Block-support som käranden åberopar baseras enbart på fastighetsägarens egna uppgifter och är inte ett ställningstagande från Jordbruksverket. Slutsatsen är att X är betesmark som inte tidigare har odlats upp. Käranden har inte presenterat bevisning som visar att det berörda området varit uppodlat tidigare.

Kärandens värderare, M N, har vid värderingen jämfört med mark som ligger ovanför vägen. Den marken har dock ett högre marknadsvärde än marken som är belägen mellan havet och vägen. M N har utgått från Lantbruks-nämndens klassning men den kan inte användas för alla områden.

Staten har inte värderat åkermarken till ett högre värde än 160 000 kr per hektar på grund av bland annat bevarandeplanen där det anges att marken är blöt och svämmas över. Sannolikt är värderingen i överkant då området har höga naturvärden och

man måste ta miljöhänsyn. Kammarkollegiet har vid värderingen beaktat åkermark med produktionsförmågan +5 och +6 och som därför har mer liknande brukningsförhållanden som X och Y.

Mark öster om vägen har helt andra brukningsförhållanden. Dessa marker har större sammanhållande värden och kan odlas till lågt pris. Där hittar man pris runt 300 000 kr per hektar.

MÖD:s dom i mål M 6093-13 är överklagad och Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd.

Om mark- och miljödomstolen anser att den pågående markanvändningen var åkermark måste man beakta de specifika förhållandena på fastigheterna för att bedöma värdet på åkermarken. En marknad tar sannolikt i beaktande att området omfattas av Natura 2000-bestämmelser.

Angående rättegångskostnaderna har det genom hela processen varit tydligt att länsstyrelsen inte anser att den pågående markanvändningen försvårats av reservatbeslutet. Pågående markanvändning vid värdetidpunkten påverkades inte av naturreservatets föreskrifter. Det har därför inte uppstått någon skada. Detta är skälet till att staten inte erbjudit J A ersättning i samband med inrättandet av naturreservatet. Kammarkollegiet anser i första hand att käranden inte haft skälig anledning att föra talan. Ersättningen bör i vart fall kvittas på grund av detta.

Svaranden åberopar som bevisning bland annat ersättningsutredning 2013-06-14, 2014-09-23 samt PM 2013-02-28 av Magdalea Stjerdahl, NAI Svefa.

DOMSKÄL*Tillämplig rätt*

Enligt 31 kap. 4 § första stycket 2. miljöbalken har fastighetsägare rätt till ersättning på grund av beslut som innebär att mark tas i anspråk eller att pågående markanvändning inom berörd del av en fastighet avsevärt försvåras, om beslutet gäller bl.a. föreskrifter enligt 7 kap. 5 § om åtgärder och inskränkningar som rör naturreservat.

Av 31 kap. 2 § nämnda balk framgår att i den mån inte miljöbalken innehåller avvikande bestämmelser ska vid bestämmandet av intrångsersättningen bestämmelserna i expropriationslagen (1972:719) tillämpas. Regler om hur värdering av fastighetsintrång ska göras återfinns i 4 kap. expropriationslagen.

Utgångspunkten vid bestämmandet av intrångsersättning för försvårad markanvändning ska enligt 4 kap. 1 § första stycket expropriationslagen vara att ersättning ska utgå för den minskning av fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom intrånget.

Av 4 kap. 1 § andra stycket expropriationslagen följer att ett påslag om 25 % ska göras på den intrångsersättning som ska utgå.

Av 7 kap. 28 a § miljöbalken följer att det krävs tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område.

Reservatsföreskrifterna

Av föreskrifterna för naturreservatet Foteviksområdet, punkten A:1, framgår att det inte är tillåtet att vidta åtgärder såsom att bl.a. plöja och dika, med undantag för mark som är markerad som åker på en till reservatsbeslutet bilagd karta. Vidare framgår under punkten A:2 att det är förbjudet att använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel, stödutfordra eller tillföra växtnäringssämnen, kalk eller jordförbättringsmedel annat än på mark som är markerad som åker på denna karta. Enligt

punkten A:3 råder förbud bl.a. mot att plantera, så eller sätta ut för trakten ej naturligt förekommande växtarter.

Parterna är överens om att nämnda föreskrifter innebär att åkerbruk inte får bedrivas inom 5,5 hektar av fastigheten X och 2 hektar av fastigheten Y. Tillåten markanvändning är bete.

Pågående markanvändning

När det gäller bedömningen av vad som vid tillämpningen av 31 kap. miljöbalken ska anses utgöra pågående markanvändning är rättspraxis sparsam, särskilt beträffande jordbruksmark. Frågan i detta mål är om en omställning av jordbruksdriften från bete till åkerbruk på berörda delar av fastigheterna kan anses utgöra ett led i en pågående markanvändning.

I förarbetena till aktuell bestämmelse (prop. 1997/98:45 del 1 sid. 550 f.) understryks att den skada en fastighetsägare lider genom att i framtiden inte ha möjlighet att utnyttja marken på annat sätt än tidigare, det vill säga bortfall av förväntningar, inte ersätts. Regeln är således knuten till pågående markanvändning istället för tillåten markanvändning. Om ägaren till följd av reservatsföreskrifter hindras från att vidta en naturlig och normal rationalisering av pågående markanvändning ska ersättning utgå (prop. 1972:11 bil. 2 s. 334). Bedömningen måste ske från fall till fall och med utgångspunkt i vad som vid varje tidpunkt framstår som en naturlig fortsättning av den pågående markanvändningen. Om ett förfarande är generellt tillståndspliktigt kan det innebära ändring i pågående markanvändning. Vidare framhålls att endast lagenlig användning av mark eller byggnad berättigar till ersättning. Någon rätt till ersättning finns därför inte vid myndighetsingripanden i syfte att se till att en lags aktsamhets- eller hänsynskrav följs.

Kammarkollegiet anser att en omställning av nuvarande markanvändning inom berörda delar av fastigheterna till åkermark förutsätter åtgärder som är tillståndspliktiga enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken. Käranden anser att åtgärden inte fordrar sådant tillstånd.

Mark- och miljödomstolen bedömer att frågan om eventuell tillståndsplikt enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken inte påverkar bedömningen av vad som är pågående markanvändning, eftersom motsvarande rätt till intrångsersättning föreligger även om sådant tillstånd nekas, se 31 kap. 4 § första stycket 6. och 31 kap. 5 § miljöbalken. Det finns därför inte heller skäl att beakta vad som föreskrivs om ackumulering i 31 kap. 9 § miljöbalken. Dessutom omnämns inte beslut enligt 7 kap. 28 a § i 31 kap. 9 § miljöbalken.

Därmed återstår frågan om en övergång från betesdrift till åkerbruk kan ske utan att markanvändningen ändras på berörd del av fastigheterna.

Mark- och miljödomstolen bedömer att J A inte har visat att den aktuella delen av fastigheten X någonsin tidigare varit uppodlad. Kammarkollegiet har dock genom åberopade kartor och flygfoton visat att marken inte tidigare varit uppodlad.

Jan-Erik Andreason har hänvisat till Jordbruksverkets definition gällande åkermark i föreskrifterna SJVFS 2010:10, dvs. ”mark som används eller kan användas till växtodling eller bete och som är lämplig att plöja”. Mark- och miljödomstolen bedömer emellertid att eftersom marken aldrig har plöjts visar detta att marken inte träffas av föreskriftens definition, dvs. ”lämplig att plöja”.

Enligt mark- och miljödomstolens bedömning har Jan-Erik Andreason således inte visat att åkerbruk skulle vara en mer rationell bruksform än betesdrift på fastigheten X. Åkerbruk framstår därför inte som en naturlig fortsättning av den pågående markanvändningen. Mark- och miljödomstolen bedömer att reservatsföreskrifterna inte inneburit att pågående markanvändning avsevärt försvårats inom berörd del av fastigheten. Käromålet ska därför ogillas vad gäller X (mål M 2280-12).

Vad gäller fastigheten Y är det ostridigt att marken tidigare använts som åkermark. Mark- och miljödomstolen bedömer att en förnyad uppodling skulle kunna ske inom ramen för pågående markanvändning och att reservatsföreskrifterna inneburit att denna avsevärt försvårats. J A har därför rätt till intrångsersättning i detta fall (mål M 4211-13).

Ersättningsbeloppet angående Y (mål M 4211-13)

Värdetidpunkten ska vara den tidpunkt då reservatsbeslutet vann laga kraft genom regeringens beslut den 21 mars 2013, något parterna också är överens om.

Ersättningen ska utgöras av skillnaden mellan åkermarksvärdet och betesmarksvärdet av 2 hektar på fastigheten Y. Käranden har med stöd av värderingsutlåtande bedömt marknadsvärden på åkermark till 300 000 kr per hektar och på betesmark till 100 000 kr per hektar. Staten anser, med stöd av värderingsutlåtande, å sin sida att åkermarksvärdet, med hänsyn till markens beskaffenhet och kostnaderna för att ställa om till åkermark, ska bestämmas till högst 160 000 kr per hektar.

Mark- och miljödomstolen bedömer att åkermarken, med hänsyn de sämre produktionsförutsättningarna på strandängar och fastighetens arrondering, bör sättas det värde som staten godtagit. Vad J A hänvisat till föranleder ingen annan bedömning. Marknadsvärdesminskningen blir därmed 120 000 kr (160 000 kr – 100 000 kr) x 2 hektar. Med 25 % påslag blir totalbeloppet 150 000 kr. Det framräknade beloppet ska i enlighet med kärandens yrkande, räknas upp med ledning av förändringen i konsumentprisindex från värdetidpunkten.

Mark- och miljödomstolen noterar att Kammarkollegiet inte yrkat att ev. intrångsersättning ska betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen (se 6 kap. 1 § expropriationslagen). Domstolen noterar vidare att det inte har framkommit att fastigheten svarar för beviljad inteckning. Det finns således inte skäl för domstolen att förordna om nedsättning av beviljad intrångsersättning hos länsstyrelsen.

Ränta på ersättningsbeloppet vad gäller Y (mål M 4211-13)

Ränta ska utgå, dels enligt 5 § räntelagen, på hela det uppräknade ersättningsbeloppet från värdetidpunkten, fram till och med en månad efter dagen för att denna dom vinner laga kraft. Sker betalning senare än en månad från lagakraftvunnen dom ska staten betala ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från den dagen, till dess betalning sker (jfr 6 kap. expropriationslagen).

Rättegångskostnader

Genom mark- och miljödomstolens ställningstagande har J As talan dels ogillats (mål M 2280-12), dels endast delvis vunnit bifall (mål M 4211-13). Emellertid får J A anses ha haft skälig anledning att få sin talan prövad av domstol. Staten bör därför med tillämpandet av stadgandet i 25 kap. 6 § miljöbalken, förpliktigas att ersätta J A för hans skäliga rättegångskostnader i domstolen.

Med hänsyn till att mark- och miljödomstolen bedömer (se ovan) att J A haft skälig anledning att få sin talan prövad ska statens yrkande om ersättning för rättegångskostnader ogillas.

Rättegångskostnadernas storlek i mål M 2280-12 (X)

J A yrkar ersättning för rättegångskostnader med totalt 381 031 kr. Av inlämnad kostnadsräkning framgår bland annat följande.

Ombudsarvode Vinge 86,5 timmar	299 125 kr
Ersättning J A eget arbete 35 timmar	10 500 kr
Utlägg J A	2 278 kr
Övriga utlägg ombud	6 553 kr
Värderingsutlåtande	41 875 kr
Vittnesersättning M N	20 700 kr

Kammarkollegiet har vitsordat rättegångskostnader om totalt 200 000 kr för båda målen.

Enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken ska ersättning för rättegångskostnad fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning ska ock utgå för partens arbete och tidspillan i anledning av rättegången.

Ovan nämnda bestämmelse innebär att en kostnad, i den mån den inte är medgiven av motparten, inte kan ersättas utan att den kan anses skälig med hänsyn till vad den avser. Det är alltså inte tillräckligt att beloppet inte framstår som oskäligt. Av rättspraxis (NJA 1997 s. 854) framgår att ersättning för ombudsarvode inte i första hand ska bestämmas med hänsyn till den tid som lagts ned, utan ska bestämmas med hänsyn till målets beskaffenhet och omfattning samt med hänsyn till den omsorg och skicklighet med vilket arbetet har utförts. Därvid kan även beaktas sådana omständigheter som tvisteföremålets värde och den betydelse som målets utgång i övrigt haft för parten.

Mark- och miljödomstolen bedömer att J As rättegångskostnader vad gäller yrkad ersättning för eget arbete, utlägg, värderingsutlåtande och vittnesersättning är skäliga. Han är således i denna del berättigad till ersättning med 81 906 kr.

Den återstående frågan är om yrkad ersättning för ombuden (299 125 kr) är skälig. Med hänsyn till målets beskaffenhet och omfattning bedömer mark- och miljödomstolen att skälig ersättning för ombuden är 150 000 kr. Den totala ersättningen för skäliga rättegångskostnader för nu aktuellt mål är således 231 906 kr (81 906 + 150 000).

Rättegångskostnadernas storlek i mål M 4211-13 (Y)

J A yrkar ersättning för rättegångskostnader med totalt 384 031 kr. Av inlämnad kostnadsräkning framgår bland annat följande.

Ombudsarvode Vinge 86,5 timmar	299 125 kr
Ersättning J A eget arbete 45 timmar	13 500 kr

Utlägg J A	2 278 kr
Övriga utlägg ombud	6 553 kr
Värderingsutlåtande	41 875 kr
Vittnesersättning M N	20 700 kr

Som nämnts ovan har Kammarkollegiet vitsordat rättegångskostnader om totalt 200 000 kr för båda målen.

Mark- och miljödomstolen bedömer att J As rättegångskostnader vad gäller ersättning för eget arbete, utlägg, värderingsutlåtande och vittnesersättning är skäliga. Han är således i denna del berättigad till ersättning med 84 906 kr.

Den återstående frågan är om yrkad ersättning för ombuden (299 125 kr) är skälig. Med hänsyn till målets beskaffenhet och omfattning bedömer mark- och miljödomstolen att skälig ersättning för ombuden är 150 000 kr. Den totala ersättningen för skäliga rättegångskostnader för nu aktuellt mål är således 234 906 kr.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV425)

Överklagande senast den 7 januari 2015.

Urban Lund

Bertil Varenius

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Urban Lund, ordförande, och tekniska rådet Bertil Varenius samt de särskilda ledamöterna Per Olof Jakobsson och Johan Uhr.